

יצחק באשעוויס זינגער

פֿאַר וואָס די גענדז

האַבן געשריגן

אין אונדזער שטוב האָט מען אַלע מאָל גערעדט וועגן דיבוקים, גלגולים, הייזער וווּ ס'האַבן אַרומגעשטיפֿט לצים, קעלערס וווּ ס'האַבן זיך אויפֿגעהאַלטן נישט-גוטע. דער טאַטע האָט גערעדט דערפֿון, ערשטנס, צוליב דעם וואָס די זאַכן זענען אים אָנגעגאַנגען. צווייטנס, דערפֿאַר ווייל אין דער גרויסער שטאָט ווערן די קינדער קאַליע. מ'גייט, מ'זעט, מ'לייענט פֿסולע ביכער, און ס'שאַדט דעריבער נישט צו דערמאָנען אַז ס'זענען פֿאַראַן פֿאַרבאַרגענע כוחות.

גראַד יענעם טאַג האָט דער טאַטע דערציילט וועגן אַ מעשה וואָס ווערט דערמאָנט אין ספֿר מנחת עני. אויב איך האָב נישט קיין טעות, איז דער מחבר געווען ר' אליהו גריידיקער, אָדער אַן אַנדער גריידיקער רב. ס'איז געווען אַ מעשה מיט אַ מויד וואָס ס'זענען אין איר געזעסן פֿיר רוחות. מ'האַט דורך איר בויך באַשיימפֿערלעך געזען ווי די רוחות קריכן אַרום אין אינגעווייד, בלאַזן אָן דעם בויך, וואַנדערן פֿון איין טייל בויך צום אַנדערן, רוקן זיך אַרײַן אין אַ פֿוס. דער גריידיקער רב האָט די רוחות אַרויסגעטריבן מיט שופֿר-בלאַזן, הייליקע שמות און רויכערן קרייטעכצער.

ווען דער טאַטע האָט גערעדט וועגן אַזוינע זאַכן, איז ער געוואָרן אין גאַנצן צעפֿלאַמט. ער האָט געטענהט: איז דער גריידיקער רב חלילה געווען אַ ליגנער? זענען אַלע רבנים, צדיקים, גאונים ליגנערס, און די אַפיקורסים זענען די אמת-זאַגער? ווי געוואַלד, ווי קאָן מען זײַן אַזוי פֿאַרבֿלענדט?

מיט אַ מאָל עפֿנט זיך די טיר און עס קומט אַרײַן אַ יידענע. אין אַ קויבער האָט זי געטראָגן צוויי גענדז. די יידענע האָט אויסגעזען

דערשראָקן. דאָס שייטל אירס איז געווען צעשוּיבערט. זי האָט געשמייכלט אַ דערשראָקענעם שמייכל. דער טאַטע האָט נישט געקוקט אויף קיין ווייבער, אָבער די מאַמע און די קינדער האָבן גלייך געזען אַז עפעס איז די יידענע שטאַרק צעטומלט.

– וואָס איז? – האָט דער טאַטע געפֿרעגט און זיך אומגעקערט צו דער יידענע מיטן רוקן, חלילה נישט אַנצוקוקן אַ נקבָה.

– רבי, כ'האַב עפעס אַן אויסטערלישע שאלה.

– וואָס איז עס? אַ שאלת-נשים (אַ ווייבערשע שאלה)?

ווען די יידענע וואָלט געזאָגט יאָ, וואָלט מען מיך גלייך געווען אַרויסגעשיקט פֿון שטוב. אָבער די יידענע האָט געענטפֿערט:

– ניין, ס'איז אויף די גענדז.

– וואָס איז מיט די גענדז?

– רבי קרוין, מ'האַט די גענדז געשאַכטן. כ'האַב זיי אַפֿגעשניטן די קעפלעך. כ'האַב אַרויסגענומען די קישקעלעך, ס'לעבערל, ס'גאַנצע דרויב, אָבער די גענדז שרייען עפעס מיט אַזאַ יאַמערלעך קול – – –

דערהערט אַזוינע דיבורים, איז דער טאַטע געוואָרן בלאַס. אויף מיר איז אַנגעפֿאַלן אַ פחד. מיין מוטער איז געווען אַ מתנגדישע טאַכטער און אַ סקעפטיקערין פֿון דער נאַטור.

געשאַכטענע גענדז שרייען נישט – האָט די מאַמע געזאָגט. –

– רביצין, איר'ט באַלד עפעס הערן!

די יידענע האָט אַרויסגענומען איין גאַנדז און אַוועקגעלייגט אויפֿן טיש. דערנאָך האָט זי אַרויסגענומען די צווייטע גאַנדז. די גענדז זענען געווען אַן קעפּ, אַן דעם אינגעווייד, טויטע גענדז ווי אַלע טויטע. אויף מיין מוטערס פנים האָט זיך באַוויזן אַ שמייכל.

– אַט די גענדז שרייען?

– איר'ט באַלד עפעס הערן!

די יידענע האָט גענומען איין גאַנדז און געטאָן אַ וואָרף אויף דער אַנדערער. אין דער רגע האָט זיך דערהערט אַ געשריי. עס איז נישט לייכט צו שילדערן דאָס געשריי. ס'איז געווען אַ גאָדערן פֿון אַ גאַנדז, אָבער עפעס מיט אַזאַ הויל קול, מיט אַזאַ כאַרכלעניש און רייסעניש, אַז ס'איז מיר געוואָרן קאַלט אין אַלע אַבריים. איך האָב ממש געשפירט ווי די האָר פֿון די פאות נעמען מיך שטעכן. איך האָב געמאַכט אַ מינע ווי אַרויסצולויפֿן פֿון שטוב. אָבער וווּ זאָל איך לויפֿן? פֿון שרעק איז מיר אַזש געוואָרן ענג אין האַלדז. איך האָב אויך געטאָן אַ געשריי און זיך אַנגעכאַפט אין דער מאַמעס פּאַלע ווי אַ קינד פֿון דריי יאָר. דער טאַטע האָט פּאַרגעסן אַז מען דאַרף זיך אַפּקערן פֿון אַ נקבֿה. ער איז צוגעלאָפֿן צום טיש. ער איז געווען נישט ווייניקער דערשראָקן פֿון מיר. די רויטע באַרד זיינע האָט געציטערט. אין די בלויע אויגן האָט זיך באַוויזן אַ געמיש פֿון מורא און נצחון. ס'איז געווען פּאַר'ן טאַטן ווי אַ סימן אַז נישט בלויז צום גריידיקער רב, נאָר אויך צו אים ווערן צוגעשיקט צייכנס פֿון הימל, אָדער אפֿשר איז עס עס אַ צייכן פֿון דער סטרא-אחרא, די שדים? ...

רביצין, וואָס זאָגט איר איצט? – האָט די יידענע געפֿרעגט. –

מיין מוטער האָט אויפֿגעהערט שמייכלען און איז אירע אויגן האָט זיך באַוויזן עפעס אַזוינס ווי אַ טרויער און אַ כּעס.

– כ'פּאַרשטיי נישט וואָס דאָ טוט זיך! – האָט זי געזאָגט מיט אַ סאָרט ווידערווילן.

– רביצין, איר ווילט הערן נאָך אַ מאָל?

ווידער האָט די יידענע געטאָן אַ וואָרף איין גאַנדז אויף דער אַנדערער. און ווידער האָבן די גענדז אַרויסגעלאָזן אַן אומהיימלעך געשריי, דאָס געשריי פֿון בעלי-חיים וואָס דער חלף האָט זיי געטויט, אָבער עפעס איז געבליבן אין זיי אַ פּוח און עפעס האָבן זיי אַ חשבון מיט די לעבעדיקע און אַ עוולה. ס'איז מיר געוואָרן קאַלט. איך האָב געהאַט אַ געפֿיל ווי עמיץ וואַלט מיר

דערלאנגט אַ פֿלעם מיטן גאַנצן כּוח. דעם טאַטנס קול איז געוואָרן הייזעריקלעך. ס'האַבן זיך דערין געבראַכן טרערן.

– נו, איז דאָ אַ באַשעפֿער? – האָט ער געפֿרעגט?

– רבי, וואָס טוט מען און ווי גייט מען? – האָט די יידענע גענומען רעדן מיט אַ זינגענדיק-יאַמערדיקן ניגון. – וואָס איז מיר דאָ צו האַנט געקומען? וויי און ווינד צו מיינע יאָרן! וואָס זאַל איך טאָן מיט זיי? אפֿשר גיין צו אַ רבין? אפֿשר האָט מען נישט גוט געשאַכטן? אפֿשר זאַל איך לאָזן איבערקוקן די מזוזה? כ'האַב מורא מיט זיי אַהיימצוגיין! כ'האַב געוואָלט זיי אַיינווייקן און פֿשר מאַכן אויף שבת, און דאָ אַזאַ בראַך! רבי הייליקער, וואָס טוט מען? זענען זיי טרייף? דאַרף מען זיי אַרויסוואַרפֿן? אפֿשר פֿאַרקויפֿן אַ גוי? מענטשן זאָגן, אַז מ'וועט זיי דאַרפֿן אַיינהילן אין תּכריכים און באַגראַבן אין אַ קבֿר. כ'בין נעבעך אַן אַרעם מענטש. צוויי גענדז! ס'האַט מיך געקאַסט אַן אוצר! ...

דער טאַטע האָט נישט געוואָסט וואָס צו ענטפֿערן. ער האָט געוואַרפֿן אַ קוק אויף דער ספֿרים-שאַנק. אויב ערגעץ איז פֿאַראַן אַן ענטפֿער, איז ער דאַרט ... מיט אַ מאָל האָט ער געטאָן אַ בייזן בליק אויף דער מאַמען:

– וואָס זאָסטו איצט, האַ?

מײַן מוטערס פנים איז געוואָרן אַלץ רוגזהדיקער, שמעלער, שאַרפֿער. אַ צאָרן האָט זיך באַוויזן אין אירע אויגן און עפעס אַזוינס ווי אַ בושה.

– כ'וואָלט געוואָלט הערן נאָך אַ מאָל! – האָט זי האַלב-געבעטן, האַלב-געהייסן.

די יידענע האָט צום דריטן מאָל געטאָן אַ וואַרף די גענדז און דאָס געשריי האָט זיך דערהערט צום דריטן מאָל. ס'איז מיר אַיינגעפֿאַלן אַז אַזאַ קול מוז האַבן אַן עגלה ערופֿה ...

– נו-נו-נו, מ'לייקנט. ס'שטייט אַז די רשעים טוען ניש' קאָ' תּשובֿה אַפֿילו בײַם טויער פֿון גיהנום! – האָט דער טאַטע גענומען רעדן. – זיי זעען שוין מיט די אויגן, אָבער זיי לייקענען

אין בורא עולם ... מ'שלעפט זיי אַרײַן אין שאול תחתית און זיי
זאָגן אַן ס'איז אַ דרך-הטבע, אַ טראַף ...

און ער האָט געטאָן אַ קוק אויף דער מאַמען ווי צו זאָגן: דו ביזט
געראַטן אין זיי ...

אַ לאַנגע ווייל איז געווען שטיל. דערנאָך האָט די ייִדענע
געפֿרעגט:

– נו, רביצין, כ'האַב מיר אויסגעטראַכט?

מיט אַ מאָל האָט די מאַמע געטאָן אַ לאַך, און געווען איז דאָס אַ
לאַך וואָס האָט אַלעמען אויפֿגעטרייסלט. איך האָב געוואָסט מיט
אַ זעקסטן חוש, אַז די מאַמע גרייט זיך קאַליע צו מאַכן די
מעכטיקע דראַמע וואָס שפּילט זיך דאָ אָפּ פֿאַר אונדזערע אויגן.

– די גערגעלעך האָט איר אַרויסגענומען? – האָט מײַן מוטער
געפֿרעגט.

– די גערגעלעך? ניין.

– נעמט אַרויס די גערגעלעך – האָט די מאַמע געזאָגט – און זיי
וועלן אויפֿהערן שרײַען.

דער טאַטע איז געוואָרן פֿייער און פֿלאַם.

– וואָס עפעס אַרויסנעמען? וואָס האָט דאָס אַ שייכות מיט די
גערגעלעך?

די מאַמע האָט אַ כאַפּ געטאָן אַ גאַנדז, אַרײַן מיט די דינע פֿינגער
אין אינגעווייד און מיט דעם גאַנצן פּוח אַרויסגעשלעפט דאָס
רערל וואָס פֿירט פֿון האַלדז אַראָפּ צו די לונגלעך. אויף לשון
קודש הייסט דאָס דאָזיקע רערל די קנה. דורך דאָרט אָטעמט דאָס
באַשעפֿעניש און פֿון דאָרט קומט אויך די שטים. באַלד האָט זי אַ
כאַפּ געטאָן די צווייטע גאַנדז און אויך בײַ איר ווי אַרויסגעריסן
מיט גוואַלד דעם גאַרגל. איך בין געשטאַנען אַ דערציטערטער,
דערשטוינט פֿון מײַן מוטערס קוראַזש. די הענט זענען איר
געוואָרן פֿאַרבלוטיקט. פֿון איר פנים האָט אַראָפּגעקוקט דער

גרימצאָרן פֿון אַ ראַציאָנאַליסט, וואָס מען וויל אין מיטן העלן טאָג אים אָפּשרעקען מיט אַבראַקאַדאַבראַ און האַקוס פּאַקוס. דעם טאַטנס פנים איז געוואָרן ווייס, מילד, אומעטיק. ער האָט געוויסט וואָס דאָ געשעט: דער שכל, דער קאַלטער שכל, מאַכט צו נישט די אמונה, לאַכט זי אויס, מאַכט זי צו שאַנד און צו שפּאַט.

– איצט, זייט מוחל, וואַרפֿט איין גאַנדז אַרף דער אַנדערער! – האָט די מאַמע באַפֿוילן.

אַלץ האָט געהאַנגען אויף משקולת: אויב די גענדז וועלן ווידער שרייען, האָט מיין מוטער געהאַט אַלץ פֿאַרשפּילט: איר גאַנצע מתנגדישע תקיפֿות, איר גאַנצן סקעפּטיציזם, וואָס זי האָט געירשנט פֿון איר פֿאַטער דעם למדן, דעם מתנגד. כאַטש איך בין געווען דערשראָקן, האָב איך געבעטן גאָט אַז די גענדז זאָלן יאָ שרייען ... זיי זאָלן אַרויסלאָזן אַזאַ געשריי, אַז מ'זאָל הערן אין גאָס און מ'זאָל זיך צוזאַמענלויפֿן ...

אַבער וויי! די גענדז האָבן געשוויגן, אַזוי געשוויגן ווי עס קאָנען נאָר שווייגן צוויי טויטע גענדז אָן גאַרגלען.

– ברענג מיר אַריין אַ האַנטוך – האָט די מאַמע געטאָן צו מיר אַ זאָג.

איך בין געלאָפֿן ברענגען דאָס האַנטוך. טרערן זענען מיר געשטאַנען אין די אויגן. די מאַמע האָט אָפּגעווישט די הענט אין האַנטוך ווי אַ גרויסער כירורג נאָך אַ שווערער אָפּעראַציע.

– דאָס איז עס געווען! – האָט די יידענע געזאָגט מיט נצחון.

– רבי, וואָס זאָגט איר? – האָט די יידענע געפֿרעגט.

דער טאַטע האָט גענומען אונטערהוסטן, אונטערברומען. ער האָט זיך גענומען פֿעכן מיטן קאַפל.

כ'האָב נאָך קיין מאָל נישט געהערט אַזאַ זאָך! – האָט ער געזאָגט.

– איך אויך נישט – האָט די יידענע נאָכגעזאָגט.

– איך אויך נישט – האָט די מאַמע זיך אָנגערופֿן. – אָבער ס'איז
אַלע מאָל דאָ אַ סיבה ... טויטע גענדז שרייען נישט!

– מעג איך אַהיימגיין זיי כשר מאַכן? – האָט די יידענע געפֿרעגט.

– גייט אַהיים און קאַכט זיי אָפּ אַדער בראָט זיי אָפּ אויף שבת –
האָט די מאַמע געפֿסקנט די שאלה. – האָט נישט קיין מורא, אין
טאָפּ וועלן זיי נישט שרייען.

– וואָס זאָגט איר, רבי?

– נו, ס'איז כשר – האָט דער טאָטע געטאָן אַ מורמל. ער איז
ווייט נישט געווען זיכער. אָבער טרייף מאַכן די גענדז האָט ער
אויך נישט געקאָנט.

ווייל דער דין איז אויך אַ מתנגד ...

די מאַמע איז צוריק אַריין אין קיך. איך בין געבליבן מיטן
טאָטן. ער האָט מיט אַ מאָל גענומען רעדן צו מיר ווי צו אַ
דערוואַקסענעם.

– זי געראָט אַריין אין דיין זיידן, דעם בילגאַרייער רב. ער איז
טאַקע אַ גאון, אָבער אַ קאַלטער מתנגד ... מ'האָט מיך געוואָרנט
איידער כ'בין געוואָרן אַ חתן ...

און דער טאָטע האָט געטאָן אַ מאַך מיט דער האַנט ווי צו זאָגן:
איצט קאָן מען דעם שידוך שוין נישט צוריקכאַפּן ...